כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וארא ■ כ"ט טבת ה'תשפ"א ■ 13.01.2021 ■ גליון מס' 616

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

ברכת שהחיינו על החיסון נגד קורונה

שאלה: האם יש מקום לברך 'שהחיינו' או 'הטוב והמטיב' על החיסון המונע ממחלת הקורונה?

תשובה: בבואנו לבחון אפשרות לברך 'שהחיינו' על החיסון נראה לעניות דעתי שיש לפלס את דרכנו דרך שתי שאלות מרכזיות:

א) האם ניתן לברך ברכת שהחיינו על כל אירוע משמח, או רק על השמחות העונות להגדרות המופיעות בשולחן ערוך?

ב) האם חיסון הקורונה עונה על אחד מהמאורעות המובאים בשולחן ערוך שיש לברך עליהם 'שהחיינו'?.

ונתחיל בשאלה הראשונה בס"ד.

הנה האופנים שבהם מצינו שיש לברך ברכת שהחיינו (או ברכת הטוב והמטיב אם יש לו שותפים לטובה) הם:

א) מצוות ומועדי ה' הבאים מזמן לזמן.

ב) קנה כלים או בגדים חדשים[א].

ג) על פרי חדש[ב].

ד) על שמועות טובות כגון שנולד בן זכר[ג].

ה) על הגשמים - אם יש לו שדה והיה צער מחמת אי ירידת גשמים[ד].

ו) הרואה את חברו לאחר שלושים יום וחביב עליו הרבה ושמח בראייתו[ה].

האם ניתן לברך שהחיינו גם באירועים מרגשים נוספים

והנה בחיים ישנם עוד רגעים משמחים אשר לא נכללים בדוגמאות אלו, ויש לעיין האם אדם יכול לברך ברכת שהחיינו בכל מאורע או רגע משמח שהוא זוכה לחוות בימי חייו.

ונראה שנחלקו בזה הפוסקים, וראש המדברים בעניין זה הוא רבינו הב"ח שכתב בהלכות תפילין יסוד בברכת שהחיינו, ועל ידי יסוד זה יישב את קושיית המהר"א מפראג על הטור, וכן מה שנראה לכאורה כסתירה בדברי הטור, ואבאר זאת.

תוכן דברי הב"ח

הנה הטור בהלכות תפילין[ו] הביא נידון האם מברכים ברכה כאשר חולצים את התפילין ונוסח הברכה הוא 'אקב"ו לשמור חוקיו', שיש שנהגו לברך כי נקטו להלכה שלילה לאו זמן תפילין וממילא יש מצווה לחלוץ את התפילין קודם הלילה ויש שנקטו שאין לברך כי לילה כן זמן תפילין (מעיקר הדין) והביא הטור את דברי רב האי גאון שהרשות בידו לברך אם ירצה, ועל זה הקשה הטור איך שייך לומר שאם ירצה לברך הרשות בידו, הרי יש כאן חשש ברכה לבטלה?

ורבי אברהם מפראג הקשה על הטור הרי כיוצא בדבר מצינו בגמרא במסכת עירובין[ז] שיש רשות לברך על דלעת חדשה -'שהחיינו' גם אם אין חובה לברך, ולא חוששים לברכה לבטלה?

ולזאת בא הב"ח[ח] לחדש ולייסד שיש להבחין בין ברכת שהחיינו לבין ברכת המצוות ותוכן דבריו הוא שברכת שהחיינו באה על שמחת ליבו של האדם ולכן אפשר לברך ברכה זו גם אם לא חייב בוודאי

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

"100% זה אותו הדבר"
"זבובי" היה נהג נגמ"ש שסופח לפלוגה שפקדתי עליה במלחמת שלום הגליל. שמו כמובן היה זבולון...
המשך בעמ' 4

ויספרו מעשיו בדינה
בחודש האחרון עסקתי בעריכת חיבור של הרה"ג רבי יהודה טאוב שליט"א מקרית אתא, מארגן 'קול...
המשך בעמ' 5

משה ואהרן
מאז נולדו האחים הראשונים קין והבל לא פסקה הקנאה והשנאה בין אחים, כך אצל ישמעאל ויצחק...
המשך בעמ' 6

ושמי ה' לא נודעתי
בתחילת פרשת וארא נאמר מספר פעמים למשה, לבא ולדבר אל פרעה. וכן את תשובת משה לה'...
המשך בעמ' 7

עולם חסד יבנה
מובא בתלמוד, שאלמלא ניתנה תורה לישראל, היינו לומדים הליכות ונימוסים מבעלי החיים. גזל מנמלה...
המשך בעמ' 8

סיפור לשבת

יהודי אומר רק את האמת
היה זה בבית מדרש חשוב במונסי שבארצות הברית, בו התכנס קהל גדול לשמוע דרשה בנושא...

אותיות התפילה
"אלכסיי", הורה הבעל-שם-טוב הקדוש לעגלונו הקבוע, "רתום את הסוסים; אנו יוצאים מייד לדרך"...
המשך בעמ' 9

שביבים
- *"הקצות הוא 'שר התורה'"*
- *בעל קצות החושן*
- *תורת ה' משפיעה חיי עולם*
- *תיכף מצא מר זוטרא החסיד את הגנב*
- *מחיה מתים במאמרו*

המשך בעמ' 11

לברך אותה, שהרי אינו יעבור על 'לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא' שהרי סוף סוף הוא שמח ומברך לקב"ה שהגיע לזמן הזה, אבל כאשר מדובר על ברכת המצוות, על הצד שאינו מצווה במצווה זו אם כן הרי זו ברכה לבטלה, ולכן אינו יכול לברך אלא כאשר בוודאי חייב בברכה זו, עד כאן תוכן דבריו.

ועל פי זה יישב הב"ח מה שנראה כסתירה בדברי הטור, שהנה בסימן תל"ב הביא הטור מחלוקת ראשונים אם מברכים 'שהחיינו' על מצוות בדיקת חמץ (מצד אחד זו מצווה הבאה מזמן לזמן אך מאידך לא קבוע לה זמן שהרי מי שמפרש בים או יוצא בשיירה צריך לבדוק חמץ כבר מראש השנה) ובשם בעל העיטור כתב שמאחר ויש בזה מחלוקת - רשות יש לברך למי שירצה, והטור לא הקשה עליו כדרך שהקשה בסימן כ"ט על דברי רב האי גאון, היאך ניתן לברך הרי יש כאן ספק ברכה לבטלה?

אלא - הוכיח הב"ח- שכאשר מדובר על ברכת שהחיינו לא שייך להקשות קושיא זו, שהרי בברכת שהחיינו אין חשש ברכה לבטלה כאמור לעיל.

ומדברי הב"ח הללו ניתן לכאורה ללמוד שני חידושים בברכת שהחיינו:

א) לא אומרים בה ספק ברכות להקל.

ב) ניתן לברכה בכל שמחה שיש לאדם[ט].

והב"ח לא יחיד בשיטה זו, שהנה גם היעב"ץ[יא] וגם הנודע ביהודה[יב] כתבו ברוח הדברים הנ"ל.

הבית יוסף חולק על הב"ח

אך מנגד עומדת שיטת הבית יוסף[יג] שהוא אכן כן תמה על שיטת בעל העיטור בהלכות בדיקת חמץ שניתן לברך שהחיינו אף על פי שיש בזה ספק, וכתב שאדרבה בגלל שברכת שהחיינו היא רשות יש יותר להחמיר בה ולא לברך מספק, וביאור הדבר הוא שכאשר מדובר שיש חובה לברך אם כן אם לא מברך מבטל חובה זו, ובכל זאת בגלל העוון החמור של 'ברכה לבטלה' אנו מורים לא לברך מתי שיש ספק, משום שעדיף לבטל את חובת הברכה מאשר להיכשל בברכה לבטלה, אבל כאשר מדובר על ברכה שאין חובה לברכה אלא היא רשות, קל וחומר שיש להחמיר לא לברכה מספק.

ומה שמצינו בגמרא בעירובין שיש רשות לברך על דלעת חדשה על אף שברכה זו אינה חובה - כתב הבית יוסף שצריך לומר שכך היה קים להו לחכמים שכך הייתה צורת התקנה לכתחילה לברך על דלעת חדשה רק בתור רשות, אבל אי אפשר ללמוד מכאן שיש רשות לברך שהחיינו מתי שרוצים.

ומבואר מדברי בית יוסף הללו שגם בברכת שהחיינו אנו אומרים ספק ברכות להקל, וממילא יוצא מבואר מדבריו שלא ניתן לברכה אלא כאשר ידוע לנו שיש חובה לברכה, או במקום שנתקנה מלכתחילה בגדר רשות.

ואכן מצינו עוד רבים החולקים על חידושו של הב"ח[יד], וייתכן שאף הב"ח עצמו חזר בו[טו].

הוכחה שאין הלכה כשיטת הב"ח

ונראה לעניות דעתי להוכיח שלא ניתן לברך ברכת שהחיינו בכל שמחה שיש לאדם אלא רק באופן שהיא נכנסת ומשתלבת באחת הדוגמאות שמצאנו בשולחן ערוך, ומאי דאיתמר איתמר, ומאי דלא איתמר - לא איתמר.

שהרי מצאנו בפוסקים הראשונים והאחרונים כמה וכמה נידונים האם ניתן לברך 'שהחיינו' באירועים שונים, ואמנה כמה דוגמאות:

א) האם מברכים על מצווה שאינה באה מזמן לזמן אך זו הפעם הראשונה שמקיימים אותה, כגון נער בר מצווה המניח תפילין, וכלה שמדליקה נרות בשבת הראשונה שלאחר חתונתה[טז].

ב) האם מברכים שהחיינו בברית מילה[יז].

ג) האם מברכים שהחיינו בחתונה.

ד) האם מברכים שהחיינו בעת קניית ספרי קודש חדשים[יז].

ה) האם מי שזוכה להוציא ספר חדש יברך שהחיינו[יח].

ו) האם מי שעולה לגדולה (נתמנה לרבנות וכדומה) מברך שהחיינו[יט].

ואם הלכה כשיטת הב"ח ודעימיה, מה יש לדון בזה, אם מרגיש שמחה - יברך!

ובכלל מדוע השולחן ערוך צריך למנות דוגמאות כאלו ואחרות מתי לברך שהחיינו, יסכם השולחן ערוך את כל הלכות ברכת שהחיינו בכלל אחד - כאשר אדם מרגיש שמחה על מאורע כזה או אחר - יברך שהחיינו!!?

וביותר קשה, הרי המשנה ברורה פסק להלכה[כ] שאדם שיש לו כבר כמה וכמה בנים, וכעת רצונו לזכות גם בבת נקבה, ואכן נולדה לו בת - לא יברך על שמועה זו 'שהחיינו', ואם הרשות בידו לברך על כל מאורע משמח ברכת 'שהחיינו', מדוע שלא יברך? הרי יש לו ממש שמחה עצומה!?

ובשו"ת 'שבט הלוי'[כא] דן לגבי חייל השב משדה הקרב אם קרוביו וחבריו יכולים לברך עליו שהחיינו מדין 'הרואה את חברו', והסיק שאם שב **בתוך** שלושים יום ליציאתו - אין קרוביו וחבריו יכולים לברך בראייתם אותו ברכת שהחיינו, שאין לנו ברכת שהחיינו ברואה חברו החביב עליו אלא לאחר שלושים יום, אבל לא בתוך שלושים יום עד כאן דבריו, ואילו הלכה כדברי הב"ח מדוע צריך שיעור זה של שלושים יום, כל אחד יהיה רשאי להחליט לעצמו מתי הוא מרגיש שמח ומתי לא, והכל תלוי בנסיבות וכל מקרה לגופו, והרי חשש ברכה לבטלה אין כאן לשיטת הב"ח?

ומכל הנ"ל מוכח בצורה ברורה שברכת שהחיינו אינה נתונה ביד כל אחד להחליט מתי לברכה כאשר מתאווה נפשו, אלא כללים וגדרים יש בדבר, ומאי דאיתמר איתמר, ומאי דלא איתמר לא איתמר!

מעשה שהיה שאבי החתן בירך שהחיינו באמצע סעודת החתונה

ומעתה מאוד יש לתמוה על מה שכתב הרב צבי רייזמן שליט"א בספרו 'רץ כצבי'[כב] אודות מעשה שהיה בחתונה אחת שקם אבי החתן בשעת הסעודה ובפתח נאומו בירך 'ברכת שהחיינו' בשם ובמלכות על כך שזכה להגיע לעת הזאת לשמוח בשמחת נישואי בנו, והרב רייזמן הראה פנים מסבירות לברכה זו על פי שיטת הב"ח הנ"ל, ולענ"ד אין הדבר נכון ששיטת הב"ח אינה להלכה, הגע עצמך, החתן עצמו אנו נוהגים שלא מברך 'שהחיינו' על נישואיו שלו עצמו (ואצל בני ספרד נוהגים [ובשנים האחרונות התפשט מנהג זה גם אצל חלק מבני אשכנז] שמברך על טלית חדשה ומכוון גם על הנישואים) אז אבי הבן כן יברך 'שהחיינו'?? אתמהה.

ואם ברצונו להודות לה' על חסדיו המרובים שזכה להגיע לעת הזאת לשמוח בשמחת נישואי בנו, ילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש ויברך על כך ברכת שהחיינו ויכוון גם על שמחתו זו כפי שנהגו ישראל בכל הדורות להשתמש בפתרון זה כדי לצאת מהספק ולשבח ולהלל מבלי להיכנס לחשש עוון חמור של ברכה לבטלה, ועוד תמוה שבהמשך הדברים כתב לחדש על פי שיטת הב"ח שאבי הבן רשאי לברך שהחיינו בברית מילה גם בחו"ל, ומעיד על אחד מידידיו שנהג כן הלכה למעשה, והוא תמוה ביותר הרי מנהג בני אשכנז בחו"ל הוא כדעת הרמ"א[כג] לא לברך על עצם מצוות ברית המילה שהחיינו, ומפסק הרמ"א עצמו מוכח דלא כב"ח, אז איך ניתן על פי הב"ח לחדש אחרת?[כד].

ובוודאי שיש חובה ומצווה להודות לה' בעת שמחה על חסדיו המרובים, אך יעשה זאת על ידי אמירת פרקי תהילים מתאימים וכדומה, ואם אוותה נפשו בדווקא לברך 'שהחיינו' ילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש.

האם חיסון הקורונה נכלל באחת הדוגמאות המובאות בשולחן ערוך

ועתה אחר שביררנו שאין רשות לכל אחד לברך שהחיינו בכל מאורע משמח אלא רק על פי אחת הדוגמאות המובאות בשולחן ערוך, צריכים אנו לברר אם השמחה וההתרגשות שיש לחלק מהאוכלוסייה בשעת קבלת חיסון המונע את מחלת הקורונה נכללת באחת הדוגמאות המוזכרות בשולחן ערוך.

וניחזי אנן, מצד מצווה הבאה מזמן לזמן, לכאורה אינו נכלל בכך מכמה סיבות, ואף אם יש מצווה להתחסן מכל מקום לא ראינו ולא שמענו מצווה שמברכים עליה 'שהחיינו' מבלי שמברכים עליה ברכת המצוות, ואם כן עד כמה שלא מברכים על החיסון ברכת המצוות גם לא נברך 'שהחיינו'.

כמו כן מסתבר מאוד שאין זה נכלל בגדר בגד חדש או פרי חדש.

ולכן כל מה שיש לדון זה האם ניתן לברך מצד 'שמועות טובות' או מצד טובה הבאה לאדם כמו ירידת גשמים (ועל הצד שכן - שמא יש לברך 'הטוב והמטיב' מאחר וזו הנאה משותפת לכלל האוכלוסייה ועיין בהערה[כה]).

ונראה לעניות דעתי שגם מצד כך לא ניתן לברך, ואילו היה כאן רגע אחד מכונן שבו היינו שומעים שהנה הגיעה הטובה הגדולה והלב היה מתמלא על גדותיו משמחה על הרווח וההצלה שבא לנו ייתכן שהיה ניתן לברך 'הטוב והמטיב' מדין ברכה על 'שמועה טובה', אבל תהליך פיתוח החיסון היה תהליך איטי, ובכל פעם התקדמו שלב נוסף, ולאט לאט התרגלנו שהנה יש חיסון, ולא שמענו שהייתה שמחה מיוחדת כאשר התקבל האישור הסופי של ה-FDA, וגם אם כן כבר פסק המשנה ברורה[כא] שמי ששמע שנתפס הגזלן שגזל ממנו את כספו לא יברך אלא בשעה שמחזיר לו את הגזלה משום שיש להמתין עד גמר הדבר, ואם כן גם בנידון דידן גם אם הייתה שמחה גדולה בשעת השמועה, היינו צריכים להמתין עד שעת קבלת החיסון, (שבשעה זו אכן אנו רואים שיש אנשים שממש מתרגשים ושמחים על קבלת החיסון) אך גם קבלת החיסון הוא אינו גמר הדבר, שהרי לאחר המנה הראשונה יש מנה שנייה, ולאחר המנה השנייה צריך להמתין עוד שבוע שרק אז מגיעים למלוא ההגנה שהחיסון יכול לספק.

ועוד שאמנם אנו מקווים מאוד שאכן החיסון יהיה בכוחו להביא לסיומה של מגפה זו, אבל בשנה האחרונה למדנו שאין אנו יודעים כלום, ומה שהיה נראה עד לפני שנה כבלתי מציאותי בעליל נהפך למציאות אל מול עינינו, ולכן אין אנו יודעים מה יילד יום והאם אכן החיסון יתגבר על המגפה, או שלפתע תתגלה מוטציה חדשה של הנגיף שהחיסון הנוכחי לא יוכל לו או כל התרחשות אחרת.

וראיתי מי שרצה לומר שאין להתחשב ברעות עתידיות, ויש ללכת אחר מה שנראה כעת, והביא ראיה לדבריו ממה שנפסק בשולחן ערוך[כז] שמברך על הטובה אף על פי שירא שמא יבוא לו רעה ממנה כגון שמצא מציאה ומפחד שיעלילו עליו למלך ויקחו את אשר לו, ואם כן הוא הדין בנידון דידן - חיסון הקורונה - יש לברך על הטובה העכשווית ולא להתחשב בחששות עתידיים.

אך לעניות דעתי אין הנידונים דומים, שמי שמוצא מציאה יש לו כעת טובה מושלמת, ואין שום חסרון בגוף הטובה, אלא שחושש מרעה עתידית, אך בחיסון הקורונה עדיין אין אנו בטוחים שהטובה היא טובה שלמה, והחיסון יהיה בכוחו לגבור על המגפה ולא תימצא לפתע מוטציה חדשה חלילה שהחיסון אינו יכול לו.

ובכלל על עסק הרפואה נפסק בשולחן ערוך שמברכים ברכה אחרת, שמי שנרפא ממחלה מברך ברכת 'הגומל'[כח], ומי שמתעסק בעסק הרפואה כגון פעולת 'הקזת דם' אומר בתחילה 'יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא חנם אתה' ולאחר הקזת הדם יאמר 'ברוך רופא חולים'[כט] (ללא שם ומלכות[ל]) ואמנם כאן הגומל אינו יכול לברך כי אינו היה חולה, אך יכול לברך את הברכות הנ"ל שהרי מתעסק בעסק הרפואה והרי זה דומה ממש להקזת דם, ואמנם הקזת הדם היא פעולה שגרתית, וחיסון הקורונה הוא מאורע מרגש ולא שגרתי, אך עדיין לא שמענו שעל רפואה מברכים 'שהחיינו' גם אם היא משמחת את האדם.

ומאחר ויש בזה כמה ספיקות, הרי שיש לנו לומר בזה 'ספק ברכות להקל', ולדעת הרבה פוסקים דין זה שברכת שהחיינו היא רשות היא סיבה להחמיר יותר ולא לברך כאשר יש ספק[לא].

והרוצה בכל זאת להודות לה' על ידי ברכת שהחיינו יבוא אל מעמד קבלת החיסון עם בגד חדש (או פרי חדש) וכך יוכל לברך ברכת שהחיינו וזו העצה המובאת תדיר בפוסקים בכל מקרה של ספק ורצון להודות לה' על ידי ברכת 'שהחיינו'.

וה' יעזרנו שאכן חיסון זה יביא לקיצה של מגפה זו, ונזכה לבית גואל צדק במהרה בימינו.

לתגובות והארות: shyogel@gmail.com

א - שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ג סעיף ג'.
ב - שם סימן רכ"ה סעיף ג'.
ג - שם סימן רכ"ב סעיף א' וסימן רכ"ג סעיף א'.
ד - שם סימן רכ"א סעיף ב'.
ה - שם סימן רכ"ה סעיף א'.
ו - אורח חיים סימן כ"ט.
ז - דף מ' עמוד ב'.
ח - ב"ח על הטור שם.
ט - היה מקום לומר שחידושו של הב"ח הוא רק היכן במקרה שיש מחלוקת הפוסקים אם לברך שהחיינו או לא, ובזה חידש הב"ח שניתן לברך ולא צריך לחוש לברכה לבטלה, אבל לא התכוון הב"ח לחדש שבכל מצב של שמחה ניתן לברך שהחיינו, אולם המעיין היטב בדברי הב"ח והבית יוסף שם ימצא שאין הדבר כך, ומסברא גם אין לחלק שעד כמה שיש לחשוש לברכה לבטלה א"כ הוא הדין גם בספק, וראה בספר 'רץ כצבי - אקטואליה בהלכה' חלק א' סימן כ' מו"מ בנקודה זו.
י - במור וקציעה על הטור סימן תל"ב וזה לשונו: **'דלא שייך בברכת שהחיינו ספק ברכות להקל, לפי שברכה זו נתקנה על שמחת הלב ששמח בהנאה חדשה הבאה לו, הן בראייה ובשמיעה הן בדבר גופני, או רוחני, כל דבר אשר יבוא לפרקים מזמן לזמן, והנפש נהנה ממנו, חובה על האדם לברך ולהודות עליו על השמחה והנאה רוחנית שהשיגה, כדרך שארז"ל [ברכות לה, א] אסור ליהנות מן העולם הזה בלי ברכה, כך הוא עיקר דינה של ברכה זו'.**

יא - צל"ח על מסכת ברכות דף ס' עמוד ב' וזה לשונו: **'נלע"ד דזה בכל יתר הברכות אבל בברכת שהחיינו אין הדין כן ויש רשות לברך שהחיינו אפילו אם אינה חובה ע"פ מה דאמרי במס' עירובין דף מ' ע"ב אבעיא לן מהו לומר זמן בר"ה וביוה"כ וכו' אמר ליה רשות לא קמבעיא לי כי קמבעיא לי חובה וכו' ע"ש הרי דאפילו דבר שאין חובה לומר עליו שהחיינו אעפ"כ הרשות למי שירצה לברך עליו שהחיינו ולא מחשב זה כברכה שאינה צריכה'.**

יב - בית יוסף על הטור אורח חיים סימן תל"ב.

יג - עיין שדי חמד מערכת ברכות סימן א' אות ה', ופסקי תשובות סימן רכ"ה אות א' ובהערה 8 שם.

יד - הב"ח בסימן תל"ב כתב ביחס לנידון ברכת שהחיינו על מצוות בדיקת חמץ: **'ולענין הלכה ראוי ונכון לכל אחד שלא להכניס עצמו בספק ברכה וכך נוהגין שלא לברך שהחיינו בבדיקת חמץ'**, הרי שלמעשה כן חשש ל'ספק ברכות להקל' בברכת שהחיינו, אך יש מקום לומר שלא הסיק כן אלא בברכת שהחיינו על המצוות, מה שאין כן בברכת שהחיינו על שמחת הלב , וכן כתב ליישב את שיטת הב"ח בפסקי תשובות סימן רכ"ה הערה 8, וכן בספר רץ כצבי שם.

טו - עיין רמ"א יו"ד סימן כ"ח סעיף ב' (באשר לברכת שהחיינו כאשר שוחט בפעם הראשונה) ובש"ך שם ס"ק ה', ובפרי חדש ובתבואות שור שם, ועיין במשנה ברורה סימן כ"ב ס"ק ב' (באשר למצוות ציצית) ובשו"ת חתם סופר או"ח סימן נ"ה (באשר לקיום מצוות טבילה בפעם הראשונה) ובחכמת אדם שערי צדק פרק י"א סעיף כ' (באשר לקיום מצוות הפרשת תרומות ומעשרות בפעם הראשונה) ובשו"ת יחוה דעת חלק ב' סימן ל"א (באשר לכלה שמדליקה נרות בשבת הראשונה לאחר חתונתה) ובפסקי תשובות סימן כ"ב אות ב'.

טז - עיין שו"ע ורמ"א יורה דעה סימן רס"ה סעיף ז'.

יז - עיין משנה ברורה סימן רכ"ג ס"ק י"ג.

יח - עיין שערי תשובה סימן רכ"ג ס"ק ב' ובפסקי תשובות סימן רכ"ג הערה 46.

יט - פסקי תשובות שם הערה 49.

כ - ריש סימן רכ"ג.

כא - חלק ה' סימן כ"ד.

כב - אקטואליה בהלכה חלק א' סימן כ'.

כג - יורה דעה סימן רס"ה סעיף ז'.

כד - אמנם מן הסתם גם אבי החתן וגם אבי הבן לבשו בגדים חדשים ושמא בירכו מדין 'בגד חדש', אך מכל מקום בספר הנ"ל יצא לחדש שניתן לברך משום השמחה גרידא.

כה - בשולחן ערוך סימן רכ"א סעיף ב' נפסק לעניין 'ברכת הגשמים' -אם היו בצער מחמת אי ירידת גשמים - שמי שאין לו שדה יברך 'מודים אנחנו לך וכו' על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואילו פינו וכו' ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות' ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך 'הטוב והמטיב' ואם יש לו שדה בלי שותפים מברך 'שהחיינו', ולעניין נידוננו כולנו נחשבים כבעלי קרקעות לעניין זה אך יש לעיין אם נחשבים אנו כשותפים בעניין זה או לא, ועיין בביאור הלכה שם ד"ה 'מברך שהחיינו'.

כו - סימן רכ"ב ס"ק א'.

כז - סימן רכ"ב סעיף ד'.

כח - ראה פרטי הדינים ומחלוקת השולחן ערוך והרמ"א בעניין זה בשולחן ערוך סימן רי"ט סעיף ח'.

כט - שולחן ערוך סימן ר"ל סעיף ד'.

ל - עיין משנה ברורה שם ס"ק ז'.

לא - כמבואר בבית יוסף סימן תל"ב ועוד.

"סוף זה אותו הדבר"

/ הרב יובל שרלו

על התחושה שאנחנו ברגעים האחרונים של הקורונה

"זבובי" היה נהג נגמ"ש שסופח לפלוגה שפקדתי עליה במלחמת שלום הגליל. שמו כמובן היה זבולון, ואני מקפיד מאוד שלא להיות מכנה שם לחבירי, אבל הפעם הראשונה שקראתי לו "זבולון" הייתם גם הפעם האחרונה - שכן הוא התעקש שלא יקראו לו בשם הזה אלא בכינויו החביב "זבובי". נהג נגמ"ש מעולה. ותיק ותיק.

מצאתי את עצמי מפקד על פלוגה בשולי קרב סולטן יעקב. למעשה הייתי סגן מפקד הפלוגה, אולם כיוון שמפקד הפלוגה היה ביפן עם פרוץ המלחמה -קבלתי את הפיקוד עליה ללא ניסיון קודם, ואף ללא אימון כמפקד פלוגה. עשיתי כמיטב יכולתי. אבל מול "זבובי" לא יכולתי לעשות הרבה. צריך להבין שהוא היה ותיק מאוד, מילואימניק כבר במלחמת ששת הימים, וטרח גם להפגין את העובדה שהוא יודע יותר מכולם. כמעט לאורך כל השבוע הראשון של הלחימה הוא נהג את הנגמ"ש הטכני (שנמצא אמנם בקו השני - ולא בקו העמדות ממש, אבל גם שם מסוכן) עם מדפים פתוחים וראש בחוץ. כל פעם שראיתי אותו עושה כך ניסיתי לפקוד, לשכנע, להתווכח, לתבוע, להתחנן כי יכניס את הראש לתא ולא יסתכן, אולם הוא לא הגיב, המשיך כך, ואף טען כי סכנת ההתהפכות גדולה יותר מסכנת הפגיעה בו, ועל כן הוא נוהג עם ראש בחוץ.

הפסקת האש בינינו ובין הסורים הוכרזה לאחר קרב סולטן יעקב שהתנהל בלילה שבין חמישי לשישי, ונקבע כי היא תתחיל ביום שישי, בשעה 12:00. ב-11:40 התחלתי לכנס את כל הפלוגה בתחושה שהכל נגמר, אפשר לרדת מהטנקים, בהתארגנות לקראת חיפוש הנעדרים, באיסוף שבויים וכדו'. מבט חטוף לכיוון הנגמ"ש הטכני - הפתיע אותי מאוד מאוד: "זבובי" לבש שכפ"ץ, סגר מדפים, והנגמ"ש נמצא מאחורי תלולית בעמדת הגנה מובהקת. ממש מתחבא.

כאן לא יכולתי להתאפק - וצעקתי לו: כל המלחמה כולה היית עם ראש בחוץ, ועכשיו אתה נכנס ?

ולעיני הפלוגה כולה הוא השיב לי, ל'כבוד המ"פ': ילד, תשמע. תכניס את כולם לתאים. בדקות האחרונות לפני הפסקת האש - הם יירו את כל התחמושת שנותרה להם. עכשיו זה הכי מסוכן. יותר מכל המלחמה כולה. אתם הולכים לחטוף.

בלי שום שיקולי כבוד הוריתי לכולם מיד לחזור לתאים, להיכנס לטנקים ולנגמשי"ם, שכפצי"ם וכדו'. אולי הוא צודק. ואכן, בעשר הדקות הבאות חטפנו התקפת קטיושות איומה, שרובה נפלה מסביב לתאג"ד (תחנת איסוף גדודים של פצועים). היו הרבה נפגעים. מהפלוגה שלי לא נפגע איש. ב"ה, ותודה לשליח - "זבובי". זו הפעם הראשונה ששמעתי את השריקות הנוראיות של הקטיושות לפני שהן מתפוצצות ברעש שאינו קטן פחות.

וב-12:00 השתררה דממה. ואז התחלנו לשמוע את זעקות הפצועים. בעיקר מרסיסים. ואז ירדנו מהתאים והתחלנו לפנות אותם. ובפלוגה שלי לא נפגע איש.

ומאז אני רגיש לעשר הדקות האחרונות. לסוף.

כשגרנו בגולן למדתי כי רוב תאונות הדרכים בדרכים הארוכות לגולן מתרחשות ממש עשר דקות מהבית. העירנות פוחתת. התחושה שהכל נגמר מתגברת. והסכנה עצומה.

אני מספר את הסיפור הזה כי אנחנו חיים בתחושה שאנחנו בסוף הקורונה. ספק אם זה בכלל נכון, אבל התחושה קיימת. העירנות פוחתת. האמון בשלטון קרס כבר מזמן. אנחנו בפייק-סגר. החיסונים מתעצמים. הכל נכון. רק שיש גורם אחד שלא יודע עדיין את כל זה: וירוס הקורונה. הוא לא מתרגש מכל הנתונים האלה. הוא

מכה, ובחזקה. הוא אמנם "לא יורה את כל מה שנשאר לו", כי אלו מינוחים שאינם רלוונטיים לווירוסים. אולם אנחנו איבדנו את האחריות ואת הרגישות. כמה כואב להיות חולה ולמות דווקא כשנפתח האופק להתגברות על הווירוס.

אנא.

ואי אפשר להפסיק לפני סוף הסיפור:

עם פרוץ הפסקת האש הייתי עסוק באינטנסיביות בפינוי פצועים לתאג"ד. לאחר עבודה קשה, התיישבתי לנוח בתוך התאג"ד, כדי לראות במה אני יכול לעזור, והבחנתי בשני הרופאים שעבדו קשה מאוד, וחילקו את העבודה ביניהם: רופא אחד עסק בפצעים פנימיים, ורופא אחר בטיפול בהיבטים אורתופדיים שלהם (הוא היה מה שמוגדר רופא ב' של התאג"ד).

גם הם ישבו רגע לנוח. התחלנו לדבר, ושאלתי אותו מאיפה הוא ומה הוא עושה באזרחות.

- אתה לא באמת רוצה לדעת.

- אם אני שואל, אני כן רוצה לדעת, האם אתה עושה משהו לא חוקי?

- לא, לא, אבל אתה באמת לא רוצה לדעת.

- האם אתה גניקולוג שמצא עצמו בשדה קרב?

- לא, לא, אבל אתה באמת לא רוצה לדעת.

- נו....

- אני.... וטרינר!

- ??!!! וטרינר מטפל בחיילים הפצועים של החטיבה שלנו ?!

- כן, אל תדאג, 90% זה אותו הדבר!

גם זה משפט שאני לוקח לחיים. אנחנו ובעלי החיים 90% זה אותו הדבר....

אבל יש לנו גם 10%....

ויספרו מעשיו ברינה

נקודה למחשבה

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

בחודש האחרון עסקתי בעריכת חיבור של הרה"ג רבי יהודה טאוב שליט"א מקרית אתא, מארגון 'קול תודה', ושוחחתי איתו בטלפון כמה וכמה פעמים. באחד השיחות אמר לי הרב טאוב שישלח לי ב'דואר 24' חומר תורני שהייתי צריך לקרוא. כעבור יומיים הגיעה מעטפת דואר, בתוכה החומר שהייתי צריך, יחד עם חוברת קטנה ומהודרת, עליה נכתב 'פנקס ההודיה', לזכור חסדי הבורא.

מדובר בפנקס קטן ויפה, עם דפים ריקים, בו אמורים לרשום את החסדים הקטנים שהקב"ה עושה איתנו בחיי היום יום, לפתוח את הקונטרס מידי פעם ולהודות להקב"ה על החסדים.

נו באמת. חשבתי לעצמי. מאיפה יש לי זמן לשבת ולרשום את החסדים שהשי"ת עושה איתי ביום- יום? לכל דבר, גם אם זה דבר יפה וחשוב, צריך זמן, ומה לעשות, משום מה יש לי (וכנראה גם לכם...), רק 24 שעות ביממה...

זנחתי את הקונטרס והשארתי אותו על שולחני.

עברו יומיים, מישהו דיבר איתי בטלפון ומבלי משים עלעלתי בזמן השיחה בקונטרס ההודיה הזה, שעמד מולי. קראתי את הסכמת הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א לקונטרס, הכותב כך: **"ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה" (שמות יח,ח). מסביר מרן הגרי"ז מבריסק שלא סתם סיפורי חולין היו כאן, אלא הלכה ודין הוא לספר סיפורי הניסים שעשה ה', וכנאמר "ויספרו מעשיו ברינה", ועוד נאמר "שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו". מכאן, איפוא, שישנו חיוב לספר בנפלאות הקב"ה.**

ממשיך בעל ה'חשוקי חמד' שליט"א וכותב: **"נפלאות וניסים היו אמנם גם קודם לבואו של יתרו, אלא שלא היתה האפשרות לספר אותם, שהרי כל ישראל ראו עין בעין את האותות ואת המופתים ולא היה דבר לחדש להם. ולא כשהגיע יתרו, אשר לא ידע מפרטי הניסים ואשר לא חש על בשרו את סדר השתלשלותם, מיהר משה רבינו לקיים דין זה, של סיפור נפלאות ה' יתברך".**

בהמשך מכתב הסכמתו מספר הגאון הגדול שליט"א מעשה של השגחה פרטית שאירע עם בנו של מרן הגרי"ז זצוק"ל בשבת אחת, **"וכל אותה השבת היה מרן הגרי"ז מספר ושונה ומספר לכל מי שנכנס אצלו את מעשה הנס שאירע להם, ואמר שלמד דבר זה ממשה רבינו, שנאמר "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה אלוקים".**

קראתי את זה והחלטתי בכל זאת לרשום, בקצרה, את הניסים הקטנים שאירעו לי בחיי היום יום. והנה, הפלא ופלא, הדף הראשון של הפנקס התמלא בחסדים 'קטנים', של השגחה פרטית ממרומים.

הנה טעימה מהדף הראשון של הפנקס המתוק הזה, רק מהשבוע וחצי החולף:

יום ה' וישב התשפ"א: ב-1 וחצי בצהרים, בדרך הביתה מהישיבה, התפללתי להקב"ה שכיון שאני עומד לסיים עריכה של שני ספרים ואין לי כעת עבודות עריכה חדשות, שיגיע ספר חדש לעריכה, ושיהיה ספר טוב ומועיל, שיחכים אותי בלימוד. רבע שעה לאחר מכן התקשר אלי הגאון רבי... שליט"א והציע לי להצטרף לפרויקט תורני -הלכתי גדול בענייני שנת השביעית הבעל"ט בשנה הבאה. סיכמנו פרטים, שלחתי לו דוגמאות והפרויקט יצא בס"ד לדרך, עוד באותו הערב.

ערש"ק וישב - חנוכה התשפ"א: לא הרגשתי טעם וריח ועשיתי בדיקת קורונה אתמול יום חמישי בבוקר. בינתיים נשארתי בבית והתפללתי ב'שמע קולינו' במנחה, בתפילה ביחידות, שהקב"ה ישלח לי את תוצאת הבדיקה כבר לפני שבת, כדי להרגיע את בני משפחתי וכדי שאוכל ללכת להתפלל בביהכנ"ס למעריב ולזכות לשמוע קריאת התורה למחרת. והנה 3 דקות לפני כניסת השבת (!) הגיעה התוצאה השלילית. כמה דקות לאחר מכן כבר הלכתי לביהכנ"ס.

ערש"ק מקץ, זאת חנוכה התשפ"א: היינו בשכונת גני הדר בפ"ת עם הילדים הקטנים. איחרנו את האוטובוס של השעה 12 שעבר חצי דקה לפני שהגענו לתחנה. האוטובוס הבא אמור היה להגיע לתחנה ב-1:19 וכולם נסעו הביתה במונית מפאת דוחק השעה בער"ש ואני נשארתי לבדי בתחנה, כיון שלא היה מקום נוסף במונית. בשעה 12:31 עמדתי לבד בתחנה והתפללתי להקב"ה שיעשה לי 'נס זאת חנוכה' וישלח לי אוטובוס ברבע השעה הקרובה. חיכיתי כמה דקות והחלטתי לחפש בית כנסת ללמוד בו עד 1:19. הרי לא אשב בתחנה סתם כך שלשת רבעי שעה. מישהו הראה לי היכן יש בית כנסת קרוב, התרחקתי מהכביש של רחוב מנחם בגין והתקדמתי לכיוון בית הכנסת. לפתע נשמעה קריאה. תושב השכונה ידידי הרה"ג ר' יוסף אהרן ז'ולטי ראה אותי, כשהוא נוסע במכוניתו. חזרתי בחזרה לכביש של רחוב מנחם בגין ודיברתי איתו בחדווה. בעוד אנחנו מדברים, אני רואה את האוטובוס, קו 179, נוסע בכביש. ניפנפתי לנהג בתחינה והוא עצר לי. השעה היתה 12:44. 2 דקות פחות מהרבע שעה שביקשתי שהאוטובוס יבוא. והנה אם הייתי ממשיך בדרכי לבית הכנסת והרב ז'ולטי לא היה עוצר אותי, לא הייתי רואה את האוטובוס. אגב: באוטובוס נסעו רק 3 אנשים מלבדי. הנהג אמר לי שיצא ב-12. כאשר ידוע לי שהאוטובוס של 12 עבר כבר מזמן. ואיך יתכן שהאוטובוס ייסע עד 'גני הדר' במשך 44 דקות, כשעליו רק 3 נוסעים? תעלומה...

וזה לא הכל. היו עוד כמה ניסי השגחה פרטית אישיים, כבר במהלך השבוע החולף. לא הכל ראוי לפרט בפני כל קוראי העיתון...

****

על הפסוק "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר" (שמות יז, יד) כותב האבן עזרא: "שאמר בספר, הוא ספר התורה, או ספר אחר היה להם ויקרא ספר מלחמות ה' ". וכך כותב האבן עזרא על הפסוק "עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' במדבר פרק כא, יד): "ספר היה בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ד' בעבור יראיו. ויתכן שהיה מימות אברהם, כי ספרים רבים אבדו, ואינם נמצאים אצלנו".

זאת אומרת שהיה לבני ישראל ספר שנקרא 'ספר מלחמות השם', בו הם כתבו את ניסי השי"ת עמהם במלחמותיהם.

במוצ"ש האחרון שוחחתי על כך עם הרב טאוב, ששלח לי את הקונטרס. הוא ציטט לי את דברי רבנו הגאון רבי עקיבא איגר זיע"א, שביאר בדרשתו את הפסוק "זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלוקים" כי מי שזובח תודה, כלומר - מכבד את ה' בכך שהוא מודה לו על הטובות והישועות שעשה עמו, הרי שבכך הוא יוצר דרך לישועות אלוקיות נוספות שייעשו עמו בעתיד. (דרושי וחידושי רבי עקיבא אייגר על התורה, ירושלים: דעת סופר, עמ' רלט).

הרב טאוב הוסיף וסיפר לי שכאשר הגיע עם הקונטרס להגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, יצא הרב שליט"א מגדרו בהתפעלות גדולה, כתב מכתב ברכה וביקש להודיע לו כשהחוברת תצא לאור. אז רכש הוא 002 עותקים, נשא על כך שיחה בבית הכנסת וחילק לרבים את הקונטרס. "אברך מרמת אלחנן סיפר לי שהגאון הגדול ר"י זילברשטיין שליט"א פגש אותו בערב יום כיפור, הביא לו את הקונטרס ואמר לו: "תתחיל לכתוב את הניסים שהקב"ה עושה איתך ותראה עוד ועוד ניסים", מספר הרב טאוב.

תנסו.

פקחו עיניים ולב. תכתבו. ותראו בס"ד ישועות. ניתן גם לשתף אותי ובל"נ נפרסם בעיתו ובזמנו.

משה ואהרן

/ הרב יעקב הלוי פילבר

מאז נולדו האחים הראשונים קין והבל לא פסקה הקנאה והשנאה בין אחים, כך אצל ישמעאל ויצחק, כך אצל יעקב ועשו וכך אצל יוסף ואחיו. אצל קין והבל הגיעו הדברים לידי שפיכות דמים בפועל, אך סכנת רצח־אח היתה קרובה גם אצל שאר האחים. אצל יצחק וישמעאל היה ניסיון של ישמעאל להמית את יצחק שהיה יורה בו חצים (עיין רש"י בראשית כא ט), אצל עשו נאמר במפורש: "ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי" [שם כז מא], וגם אחי יוסף אמרו איש אל אחיו: "ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באחת הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו". יוצאים מן הכלל ביחסי האחווה היו משה ואהרן שחיו בהרמוניה שלימה תוך הערכה וכיבוד הדדי. וכך מתאר המדרש [תנחומא, שמות כז] את יחסי השנים: "'מי יתנך כאח לי' [שה"ש ח] באיזה אח? כמשה ואהרן שנאמר: 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' [תהלים קלג] שהיו אוהבין ומחבבין זה את זה, שבשעה שנטל משה את המלכות ואהרן את הכהונה לא שנאו זה את זה אלא היו שמחים זה בגדולת זה וזה בגדולת זה, תדע לך שבשעה שאמר הקב"ה למשה שילך בשליחותו אצל פרעה ואמר לו: 'שלח נא ביד תשלח', אתה סבור שמא עיכב משה שלא רצה לילך? אינו כן, אלא כמכבד לאהרן. אמר משה עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה ועכשיו אני נכנס בתחומו של אחי ויהא מיצר, לכך לא היה רוצה לילך. אמר לו הקב"ה למשה: לא איכפת לאהרן בדבר זה, לא די שאינו מיצר אלא עוד שמח, תדע לך שאמר לו: 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו', אינו אומר 'ושמח בפיו' או 'ושמח' בלבד, אלא ושמח בלבו. כיון שאמר לו כך קבל עליו לילך. מיד נגלה הקב"ה על אהרן ואמר לו: לך לקראת משה, הוי

מי יתנך כאח לי, כמשה ואהרן".

משה ואהרן שקולים זה כזה [ב"ר א טו] ואעפ"כ ההרמוניה שבין השנים לא היתה מפני שהיו דומים זה לזה, אלא אדרבא הם היו שונים זה מזה בתכונותיהם. על הכתוב [תהלים פה יא]: "חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו" דרשו במדרש [(שמ"ר ה]: "'חסד' זה אהרן שנאמר: 'וללוי אמר, תומיך ואוריך לאיש חסידך'. 'ואמת' זה משה שנאמר: 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', הוי: 'חסד ואמת נפגשו. 'צדק' זה משה שנאמר: 'צדקת ה' עשה', 'ושלום' זה אהרן שנאמר: 'בשלום ובמישור הלך אתי', 'נשקו' - וישק לו'." הבדלי התכונות הללו הן הסיבה להתנהגות של כל אחד מהם: "משה היה אומר: יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחברו, שנאמר: 'תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון'." [סנהדרין ז ב]. ופרש"י [שם]: "ורודף שלום - כיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם, קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהם". דווקא מפני הבדלי התכונות היו משה ואהרן משלימים זה את זה, משה היה דן את ישראל ומוכיח אותם, "היה כמלך יושב על כסאו והכל עומדין עליו" [מכילתא, יתרו א]. אבל יחד עם זאת "משה רבנו אוהב ישראל היה" [מנחות סה א] כפי שראינו במלחמת עמלק כשהיו ידי משה כבדים לקחו אבן ושמו תחתיו ומשה ישב עליהם ופרש"י: "ולא ישב לו על כר וכסת, אמר: ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער". ודווקא משום אהבתו לישראל הנהיג אותם במידת הדין, כדי שהחברה היהודית תתנהג בצדק. אבל חברה שמנהיגים אותה רק במידת הדין עלולה להיחרב כמו שאמרו חז"ל [ב"מ ל ב]: "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין". על כן היה צריך להנהגת הפשרה של אהרן שתשלים את הנהגתו של משה. ועל כך אמרו בגמרא [ר"ה סה ב]: "אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו, ואמר לו הקב"ה עד שיהיה אהרן אתך".

ושמי ה' לא נודעתי

/ הרב איתמר הרשקו

בתחילת פרשת וארא נאמר מספר פעמים למשה, לבא ולדבר אל פרעה. וכן את תשובת משה לה', ש'הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה[1]'. רש"י אף מדגיש זאת, לאחר פרשת הייחוס של משה ואהרון. שהפסוק מדבר 'כחוזר על הראשונות לאחר שהפליג לדבר אחר[2]', אף על פי שמדובר באותה אמירה עצמה.

כהקדמה לכך, מדגיש הקב"ה למשה. שאף שנגלה אל האבות והבטיח להם את הארץ, הוא לא נגלה עליהם באמיתת הבטחתו[3]. שהרי אברהם נאלץ לקנות את מערת המכפלה, בשביל לקבור את שרה. למרות שיכל לקחת אותה מהם, וכמו שאמר אברהם לבני חת- "גר ותושב אנוכי עמכם", אם תתנו לי מוטב, והריני כגר עמכם. ואם לא, אקח זאת בדין, והריני כתושב עמכם[4].

בהמשך הפרשה, מייחסת התורה את שבט ראובן, שמעון ולוי ועד למשה ואהרון. כדי להדגיש מי הם אלו, שנשלחו לגאול את ישראל ממצרים[5]. אך אם זו הסיבה לייחוס, באמצע פרשת יציאת מצרים. מדוע לא נכתבה פרשיה זו בפרשת שמות, בתחילת שליחותם של משה ואהרון?

בנוסף מדוע יוחסו, רק ראובן ושמעון? הרי גם נחשון בן עמינדב נכתב בפרשה, כאחיה של אלישבע אשת אלעזר. אך לא מצאנו שיוחס שבטו של יהודה. גם התירוץ של רש"י - לפי שקנטרן יעקב בדברים כשברכם, חזר וייחס אותם - צריכים ביאור. מדוע דווקא כאן, מעלים את זיכרונם ומייחסים אותם.

כדי לענות על כך, יש להבין מה פעלו האבות ומה עשו אותם שבטים. ומתוך כך נבין, מהי ההדרכה מה' למשה ואהרון. בעניין שליחותם לגאול את ישראל.

אחרי שה' הבטיח לאברהם את הארץ. ובזמן בו היה אברהם, חייב כבר לקבור את שרה. מעמיד הקב"ה את אברהם, בדילמה לא פשוטה. האם אברהם יפעיל את כתב הבעלות על הארץ, שניתן לו בהבטחה ע"י הקב"ה בברית בין הבתרים. או לפעול בדרך ארצית - ולקנות בכסף מלא את מערת המכפלה.

כשאברהם מחליט בסופו של דבר, לרכוש את המערה והשדה בכסף מלא. הוא יוצר תקדים, של בעלות בלא יכולת להכחשה, על הארץ. אחד משלושת המקומות שאין האומות יכולים לומר לנו ליסטים אתם[6]. לולי זאת, אברהם אמנם היה זוכה לקבור את שרה בלא עיכוב. אך אברהם היה מפסיד שטר בעלות על הארץ, על פי חוקי העולם הזה.

גם יצחק ויעקב עמדו במצב דומה, והכריעו כאברהם אביהם.

יצחק - נאלץ לחפור שוב את הבארות שחפר אברהם אביו, בארץ פלישתים. וגם לאחר שהתעסקו עמו, הוא המשיך בכך. עד שזכה לרחובות - שלא רבו עמו עוד[7]. יעקב - הגיע בערב שבת לפאתי העיר שכם, והיה צריך לחנות בה. ולמרות שיכל לקחת בדין, את חלקת השדה ולשבות בה. הוא העדיף לרכוש מהם, את האדמה הזו. ובכך ליצור שטר שני, של בעלות על הארץ.

לעומתם ראובן שמעון ולוי פעלו אחרת. כשיעקב מוכיחם במקום לברכם, הוא מדגיש בפניהם, על מה הוא מדבר עמם כך.

ראובן - שנחפז לשנות את יצועי אביו על מנת לשמור על כבוד אמו, לאחר פטירת אחותה - רחל. אך אם היה מחכה ראובן, היה זוכה לשני שבטים שיצאו ממנו, לכהונה ולמלוכה[8].

שמעון ולוי - יצאו למלחמה על כבוד אחותם, דינה. ואף טענו בפני יעקב אביהם - 'הכזונה יעשה את אחותנו'[9]? אך גם להם אומר יעקב, זו לא העת לכך. שקבלה הייתה ביד האמורי, שאנו נקבל את הארץ. אך זה יהיה רק כשנרבה, ונחזור מהשעבוד במצרים[10]. ואילו אתם כעת גרמתם להקדים את השעה ובכך, לא נוכל עוד לקבל מהם את

הארץ בדרך הרגילה, כי אם בדרך של הורשה ומלחמה.

את שני סוגי התגובות מציג הקב"ה למשה ואהרון, והוא מבקש מהם להבין כיצד עליהם לפעול כעת.

משה ואהרון נשלחים לפרעה ולישראל, והם נדרשים להציג בקשה של יציאה לשלושה ימים, של עבודה במדבר. את העניין הזה לא קיבלו ישראל, ואף פרעה לא הסכים לשמוע על כך. משראו זאת משה ואהרון, הם עמדו בפני מצב בו עליהם להחליט. האם להמשיך ולבקש את הבקשה התמוהה הזו, או שעליהם להתנהג בכל הכוח, עם פרעה ועבדיו. עד שיתרצו לשלוח, את ישראל ממצרים.

על כך אומר להם ה' - תלמדו מהאבות, ולא מהשבטים.

האבות היו מוכנים להבליג על שאיפתם, ומימוש הבטחת הקב"ה בדבר ירושת הארץ. ובלבד שההבטחה תגיע למימוש מלא - גם אם לא בימיהם. לעומתם ניסו השבטים לדחוק את הקץ, ואף הצליחו בכך. אך הם גם איבדו את מה שיכלו לקבל, בלא דחיקת הקץ. הבכורה והמלכות עם כהונה, וכן את ירושת הארץ.

וכך מצפה הקב"ה ממשה ואהרון, שיבליגו על רצונם לראות את הגאולה כאן ועכשיו. ויתמידו ב'דרך הארץ', של השתדלות מול פרעה, בלא שבירת הכלים כלל.

רק בדרך זו, זוכים ישראל וממשים את כל הבטחת ה' לאברהם - "ועבדום וענו אותם... ואחרי כן יצאו ברכוש גדול[11]". ולו היו משה ואהרון דוחקים את הקץ, היה אמנם הדבר יכול לעלות בידם - אך בלא עשרת המכות על מצרים. ובלא ביזת מצרים, וביזת הים.

מסיבה זו חוזרת התורה מספר פעמים, על השליחות שניתנה למשה. ותשובתו של משה לה', על אי קבלת הדברים, באזני העם ובאזני פרעה. כדי להדגיש לנו, שאכן כך הם הדברים - מסובכים ולא ברורים. ובלי שום הגיון מובן. וביחד עם זאת, זו הדרך לפעול עם א-ל בדרך הטבע. ולהביא את פרעה להכיר בה', במשה ובשליחותו. ומתוך כך - בערכם האמתי של ישראל.

ובימים ההם בזמן הזה, נדרשים אנו לסבלנות אין קץ. ולהבין שדווקא ההליכה בדרך הטבע והשתדלנות, יחד עם הצפייה להשלמת הגאולה. היא היא שתביא את ישראל חזרה למעמדו, בהכרת כל יושבי תבל ושוכני הארץ - כי פקד ה' את עמו, וכי הוא מולך ומושל בארץ.

1 - שמות ו, יב
2 - היא האמירה שאמר למעלה 'הן בני ישראל לא שמעו אלי', ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין. וכך היא השיטה, כאדם האומר נחזור על הראשונות - רש"י שם, ל
3 - לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתית שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתי - שם, ג
4 - רש"י בראשית כג, ד
5 - מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן - רש"י שמות ו, יד
6 - בראשית רבה עט, ז
7 - ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ - בראשית כו, כב
8 - לך הוה חזי למיסב תלתא חולקין, בכירותא כהונתא ומלכותא. 'יתר שאת', ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים. 'ויתר עז', במלכות כמו (ש"א ב) 'ויתן עז למלכו' - בראשית מט, ג באונקלוס וברש"י
9 - בראשית לד, לא
10 - 'עכרתם', לשון מים עכורים אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה, צלולה היתה החבית ועכרתם אותה (תנחומא). מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין - רש"י בראשית שם, ל
11 - בראשית טו, יד

עולם חסד יבנה

/ הרב משה שינפלד, ערכים

מובא בתלמוד, שאלמלא ניתנה תורה לישראל, היינו לומדים הליכות ונימוסים מבעלי החיים. גזל מנמלה, צניעות מחתול וכן הלאה. לכל בעל חיים יש תכונה ייחודית משלו. על האדם להפיק ממנה לקחים לחייו. אם נמצא נתון זהה כמעט לכל בעלי החיים נגיע למסקנה שכנראה נתון זה חיוני לאין ערוך. מהו הנתון שנמצא כמעט אצל כולם? - הנתון הינו שבעלי החיים נבראו לצורך זולתם... זה נכון לא רק בבעלי החיים, אלא גם בכל היקום, אין שום בריאה בעולם שקיימת עבור עצמה. לכול נברא יש תכלית מעבר לעובדת קיומו: השמש מאירה לאחרים, וכן הירח והכוכבים. העשב גדל באדמה עבור הפרה שאוכלת אותו. הפרה משמשת ארוחה לנמר. נבלת הנמר משמשת מזון לנשר. לכל הנבראים בעולם יש צורך עבור מישהו אחר... ברור שלכול בעל חי יש צורך בסיסי להתקיים ולשרוד, אך בסופו של דבר הוא מועיל גם לאחרים.

אלוקים ברא כך את העולם כדי לאותת לאדם: אדם יקר, נבראת כדי להועיל לאחרים, להעניק ולתת! וכך כותב רבי חיים מוולוז'ין: "האדם לא לצורך עצמו נברא, רק להועיל לאחרים בכול מה שיוכל". נח התחיל מחדש את האנושות, רק לאחר ששירת וגמל חסד במשך שנה עם חיות התיבה. "עולם חסד יבנה", העולם מושתת על חסד ונתינה.

כל אדם נמצא בעצם בעמדת חסד. השאלה היא על מה הוא חושב. גם בעל צרכניה, נכון שהוא מרוויח את לחמו מהחנות, אבל סוף סוף הוא גומל חסד עם הקונים. הוא מספק להם מזון... באותה פעולה שהאדם עושה, הוא יכול לשנות את דפוס החשיבה ולהצטרף למעגל הנתינה העולמי... הכול תלוי בראש של האדם, במחשבתו. פרעה התעקש ולא היה מוכן לשחרר את בני ישראל. המכה הראשונה שהוא ספג הייתה מכת דם ואחריה מכת צפרדע. המעיין בפסוקים יראה שגם המצרים הצליחו להפוך מים לדם ולהעלות צפרדעים... רק במכה השלישית, מכת כינים, אמרו המצרים: "אצבע אלוקים היא". אם כן, נשאלת השאלה, מדוע אלוקים לא התחיל עם מכת כינים? הרי כשאדם רוצה להרשים את זולתו, כבר בפעם הראשונה הוא עושה את מיטב הביצועים... מדוע משה ואהרון התחילו עם מכות דם וצפרדע ונתנו פתח למצרים לחשוב שזה סתם כישוף?

טמון פה מסר...

מים ודם הם שני הפכים. מים מסמלים חסד ונתינה בעוד שדם מסמל הרג ואכזריות. רבי חיים ויטאל [תלמידו המובהק של האר"י ז"ל] מאריך על כך בספריו. מים מעניקים חיים לעולם. מים מרווים, משקים ומצמיחים. במכה הראשונה אלוקים הפך את המים לדם, כאומר: אתם המצרים התעלמתם מהמשימה העיקרית הקיימת בעולם - מעגל הנתינה האין סופית. עשיתם את ההיפך, הפכתם את ה"מים" ל"דם", במקום להצטרף למעגל החסד העולמי עשיתם את ההיפך - לקחתם עם שלם, שעבדתם ועיניתם אותו...

במכת דם אלוקים העביר מסר לעולם: תכלית הבריאה והאדם - להיטיב לזולת, ולכן באה אחרי מכת דם - מכת צפרדע. מדוע? אצטט קטע מפרק שירה, ונראה לבד את התשובה:

"אמרו חז"ל על דוד מלך ישראל, בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו, ואמר לפני הקדוש ברוך הוא: יש בריה שבראת בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני? באותה שעה נזדמנה לו צפרדע אחת, ואמרה לו: דוד אל תזוח דעתך עליך, שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך. **ולא עוד אלא שאני עוסקת במצווה גדולה, וזו היא המצווה שאני עוסקת בה, יש בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים, ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני, זו היא המצווה**".

הצפרדע אומרת שירות ותשבחות לאלוקים יותר מדוד, נפלא! אבל יש מצווה גדולה מזו - אני משמשת כמזון עבור בעל חיים אחר... כן, עזרה לזולת, חסד ונתינה הם השירה היפה ביותר...

הצפרדע מסמלת את ההקרבה למען הזולת, דבר שהמצרים לא עשו, או יותר נכון - עשו את ההיפך... לכן אך טבעי הוא שאחרי מכת דם תבוא מכת צפרדע... שתיהן מלמדות אותנו מהי תכלית הבריאה והאנושות.

הוא אשר אמרנו: "עולם חסד יבנה".

סיפור לשבת

יהודי אומר רק את האמת

היה זה בבית מדרש חשוב במונסי שבארצות הברית, בו התכנס קהל גדול לשמוע דרשה בנושא 'העסקים בראי ההלכה', מפי הגאון רבי עזריאל טאובר זצ"ל, מפיו שמענו את הסיפור. סמוך למועד ההרצאה נכנס לבית המדרש איש עסקים אמיד והצטרף לקהל המקשיבים.

השורה התחתונה של הדרשה היתה ברורה: 'גם אם איש לא יידע ולא יתפוס, יהודי אומר רק את האמת, אינו מכחד ואינו מסתיר. זו יראת שמים בסיסית, כי בורא עולם יודע היטב מה בלבו של כל אחד, ואלו סודות הוא מסתיר משותפיו העסקיים... אסור להציג מצג שווא, צריך להיות אמיתי. זו הוראת התורה!'

בדיוק באותו יום, בשעת בוקר מוקדמת, חתם איש העסקים האורח עסקת ענק למכירת אחד המגדלים שבבעלותו, בסכום של לא פחות מארבעים מיליון דולר! רק לפני כמה שעות קיבל לידיו דמי קדימה בסך רבע מיליון דולר, אך לאחר דברי הרב – חש האורח כי הדברים כוונו ישירות אליו, והחלו נוקפים אותו ייסורי מצפון...

הוא קרב אל הרב, והחל בהקדמה: 'כבוד הרב, לא מכבר זכיתי לחזור בתשובה ולהתקרב לאור היהדות, ולאור זאת אינני בקי מספיק... אני איש עסקים ידוע ומצליח ב"ה, ואף זכיתי להחזיק על חשבוני חלוקת אוכל לנזקקים מדי שבוע, כמו גם פעילויות תמיכה רבות ונוספות...'

אחרי ההקדמה, המשיך ושאל: 'ראה נא כבוד הרב, אחרי דבריך, יש לי שאלה. בדיוק היום חתמתי עסקת ענק, מכרתי את אחד המגדלים שבבעלותי לאיש עסקים נוכרי. הלה לא הצליח לגלות, כי בין הקומה ה-30 לקומה ה-44, ישנו סדק מסוכן המאיים על יציבות המגדל כולו... יתכן, כי לו היה יודע על כך - לא היה רוכש את המגדל במחיר הזה...'

לסיום, סיכם עד כמה השאלה הרת גורל: 'ראה נא כבוד הרב – השאלה היא גורלית לא רק עבורי, כי אם אני מבטל את העסקה לא אוכל לסייע לנזקקים, לא אוכל לתמוך בעניים, כל החסד שלי מוטל על כף המאזניים... לפיכך, אני שואל את כבוד הרב, האם עליי לדווח על הסדק לרוכש המגדל – ולהסתכן שהעסקה תבוטל, ואני אפסיד הרבה כסף שלא יאפשר לי לתמוך בתורה וחסד כרצוני, או שאני יכול להמשיך לשחק 'ראש קטן', כלא יודע ולא מכיר?'

הרב טאובר התרגש לנוכח הכנות, והתפעל מהמסירות להפסיד הון תועפות כדי להישאר ירא וחרד לדבר השם, ולנהוג בעסקיו על פי ההלכה. אך לגופה של שאלה, לא מצא מקום להקל: 'תראה, יהודי ירא שמים, צריך לנהוג בכל תהלוכותיו על פי דרך התורה, ללא כחל ושרק. במקרה הזה אין ברירה – אלא להתקשר לרוכש להודיעו על הסדק שבמגדל. ההשלכות של זה לא משנות את צו התורה!'

האיש הוכה בהלם, אך ה'יראת שמים' שבו לא נתנה לו לנהוג אחרת. על אתר יצא למשרדו, וכתב לרוכש מכתב ארוך, בו הוא

המשך בעמוד הבא...

מספר על הסדק שיש במגדל ומסביר עד כמה הוא מסוכן, וכמובן - מעניק לרוכש את האופציה לפרוש מהעסקה, תוך החזרת דמי הקדימה במלואם.

הרוכש קרא את המכתב, ועינו התעגלו בהלם. הוא אמנם לא ידע על הסדק המדובר, אך יותר מזה – הגילוי היה מוזר בעיניו. מה מניע את המוכר להודיע לו על כך? למה דווקא עכשיו? מה התחדש בסדק המדובר שלא היה ידוע לפני יום – יומיים?

החליט הרוכש להתייעץ עם עורך דינו, ואף עורך הדין הצטרף לתמיהה הרבה. הם התקשרו למוכר בניסיון לדלות עוד פרטים, אך המוכר פטר אותם בסתמיות כי החלו בלבו נקיפות מצפון, ורק ביקש כי יחזרו אליו עם תשובה במהירות...

במצח מקומט ממאמץ מחשבתי מרוכז, ישבו עורך הדין והרוכש והחלו להעלות השערות. לבסוף, ניעור עורך הדין כמתוך חלום, משהו נצנץ במוחו. 'תשמע לי', לחש באוזני הרוכש, 'אני הבנתי מה קורה. הרי אנחנו קנינו את המגדל במחיר כדאי ומשתלם במיוחד, הלא כן?'

'אכן כן', הנהן הרוכש בראשו. 'תשמע לי, כנראה זה הסיפור: חמש דקות אחרי שחתם את העסקה, החל המוכר לפקפק בכדאיותה עבורו. לפתע הבין כי מכר לנו את המגדל במחיר זול מדי... לכן הוא מבקש לחזור בו מהעסקה, ומספר לנו סיפורים על סדקים...

אם לעצתי תשמע', סיכם עורך הדין, 'אל תיפול במלכודת. לך עם העסקה עד הסוף, אל תיבהל מסיפורי הסדקים... עשית עסקה טובה, קנית מגדל במחיר מציאה – תישאר איתה עד הסוף, על אפו ועל חמתו של המוכר!'

באותו יום, נחתה על שולחנו של המוכר הודעה קצרה מהרוכש: 'אני ממשיך בעסקה, אני יודע על הסדק אך לא נרתע. אנחנו ממשיכים בעסקה ככתבה וכלשונה, ללא שום שינוי!'

המוכר מביט בהודעה, ולרגע בהה בה בחוסר אמון. הנסתרה עליו בינתו של הרוכש? האם אינו מבין את המשמעויות של סדק לאורך 14 קומות מהמגדל? הרי זה מסכן את יציבות המגדל כולו, ודורש השקעת משאבים אדירה כדי להציל את המגדל ולבסוף כראוי. מדוע הוא מבקש להמשיך בעסקה הלא מוצלחת שביצע גם אחרי שהנתונים ברורים לו?

אך אם בכך בחר – ניחא, לו יהי כן. כבר ביום המחר, המשיכה העסקה להתקדם כמוסכם...

עברו שלושה חודשים, והגיעו ימי החורף. גשמים עזים ניתכו על מנהטן, רוחות סערה וסופות קשות. השלג הצטבר בכל מקום, וגם בתוככי הסדק המתרחב במגדל...

מיד אחרי הסופה, הוציאו הרשויות 'צו סגירה' למגדל, עד תיקון בעיות הבטיחות והיציבות שהתגלו בו. מאות אלפי דולרים ירדו לטמיון בגין השבתת המגדל, מיליוני דולרים נוספים נאלץ הרוכש להשקיע בייצובו מחדש ושיפוצו כמקדם. אך לא היה לו למי לבוא בטענות ומענות – הן המוכר דיווח על הסדק ללא כחל ושרק, יידע אותו עליו ועל נזקו...

ואילו המוכר – למד להבין את הברכה הטמונה ביראת שמים. בלעשות את מה שהתורה מצווה, גם אם זה נראה לא הגיוני, גם אם על פניו נראה שיפסיד מהמהלך. ההליכה עם הוראות התורה בלי התחכמויות – הצילה אותו מנזק כספי עצום, והביאה את הברכה לביתו!

עמידה בהלכות ודקדוק והקפדה עליהן בלי פשרות – היא אחד הכלים המרכזיים להטמיע יראת שמים בליבנו. ההקפדה על כל הלכה, בלי לעגל פינות ובלי לחפש קולות – היא העומדת לנו ומותירה את יראת השמים שלנו חזקה ואיתנה. אם איננו יודעים את דבר ההלכה באופן ברור – זה הזמן ללכת ולשאול שאלת רב, לקבל את הכרעת התורה ולנהוג על פיה.

כשיהודי חי על פי דרך התורה, כשהוא מקפיד על דבר ההלכה בלי פשרות, הוא זוכה להיות בעל יראת שמים, וגם זוכה בברכה ובשפע עושר ואושר!

(סיפר מגיד מישרים הג"ר אשר קובלסקי שליט"א – פניני פרשת השבוע)

אותיות התפילה

"אלכסיי", הורה הבעל-שם-טוב הקדוש לעגלונו הקבוע, "רתום את הסוסים; אנו יוצאים מייד לדרך".

המשרת הגוי היה אמון על המלאכה. הוא לא התפלא על הנסיעה הפתאומית, על השעה המאוחרת, על כך שעדיין לא נודע לו מסלול הנסיעה. זו הייתה דרכו של הבעש"ט. יוצא למסעות מסתוריים עם חבורת תלמידיו. פעמים רבות היו זוכים ל'קפיצת- הדרך'. לעיתים לא היו יודעים גם בשובם לביתם לשם מה נסעו ומה ביצעו במסע.

היתה זו שעה לילה. מוצאי היום-הקדוש. תמה תפילת נעילה. זה עתה שבו הבעש"ט ותלמידיו מבית-הכנסת, בסיומו של יום-הכיפורים. הכול אפופים הרגשת טוהר והזדככות. איש לא תיכנן לצאת למסע בשעה כזאת. אך כשהבעש"ט הביע את מבוקשו היו הכול נכונים.

דרך ארוכה עשו הסוסים. היושבים בעגלה, תלמידיו של הבעש"ט, היו דרוכים לקראת העומד להתגלות להם. מורגלים היו לפקוח עיניים ולהטות אוזניים אל המתרחש.

והנה נעצרו הסוסים. הגיעו למחוז חפצם. בכפר רחוק ונידח עשו חנייה, והבעש"ט הורה למצוא דווקא את בית-המרזח.

לקראתם יצא בעל-הבית. יהודי היה האיש, שניהל את בית-המרזח, והגיש את שירותיו לכל גויי הסביבה, ומזה היתה פרנסתו. הוא היה מפוחד ומבוהל למראה החבורה הנכבדה

המשך בעמוד הבא...

שעמדה בפתח, וביחוד נחרד נוכח עיניו החודרות של הבעש"ט שננעצו בו.

"רבי!", נשבר פתאום המוזג כשהוא מזדעק בקול לא-לו, "רבי! חטאתי מאוד! ידעתי מה גדול עווני! או, אוי, רבי! חשבתי שאיש לא יידע על כך, והנה אתה ידעת"... דמעות זלגו על לחייו של החוכר היהודי. ניכר היה בו שכולו נסער ונרגש.

הבעש"ט הרגיעו וביקשו לשבת ולספר בנחת את אשר אירע עמו. הוא לא היה צריך לשדלו הרבה. היהודי חש צורך פנימי להשיח את אשר על לבו באוזני הצדיק. קבוצת התלמידים הייתה עדה לסיפורו של המוזג.

מדי שנה בשנה נוהג הוא לנסוע לעיירה הסמוכה, לקראת הימים הנוראים, החל לספר. בכפרו לא גרים עוד יהודים מלבדו. במשך כל ימות השנה הוא נאלץ להסתדר בלי מניין לתפילות, אולם בימים הנוראים היה נוסע העירה ומתפלל בבית-הכנסת.

גם השנה, בערב יום הכיפורים התכונן לעזוב את ביתו ולצאת העירה. הכול היה ערוך ומוכן, והמוזג ובני-ביתו כבר עשו את מרבית הדרך כאשר נזכר לפתע ששכח לנעול את דלת המרתף.

העניין אינו פשוט כלל וכלל. במרתף מאוחסנים כל המשקאות. עתה, כשהושאר פתוח, עלולים גויי הסביבה להיכנס ולחסל את כל הונו, נוסף על כך שבמגע-ידם יהיה כל היין אסור בשתייה ליהודים.

השעה אמנם היתה מאוחרת, אך המוזג חישב ומצא שיספיק לשוב לביתו, לנעול את המרתף ולהגיע לפני שקיעת החמה לעיירה.

"מזל שהגעת בדיוק ברגע הנכון", קידם הפריץ את פניו בפתח הבית, "גרוני ניחר ואני משווע לכוסית יי"ש טוב".

לא הייתה ברירה והוא נאלץ לספק את מבוקשו של הפריץ. זה נכנס לבית-המרזח והיהודי מתפלל בלבו שימהר לשתות ולצאת. אך העניינים הסתבכו והלכו. כאשר אך נפתחה הדלת, החלו כל השכנים, גויי הכפר, להציף בהמוניהם את החנות ובאו לקנות בזה אחר זה, כאילו כרוז עבר בכפר ובישר שהמוזג נמצא במקום.

ככל שהיהודי ניסה לקצר ולמהר לסיים, כן גדלו ההזמנות. עוד לקוח ועוד קנייה, ואי- אפשר לסגור לאנשים את הדלת בפרצופם. היהודי מעיף מבט בשעון ומגלה, שהשעה מתאחרת ואין עוד כל סיכוי שיצליח להגיע לבית-הכנסת טרם ייכנס היום הקדוש.

לבו פרפר בחרדה. מה ייעשה? מעולם לא חגג את יום הכיפורים לבדו, בגפו. לא היו באמתחתו לא סידור ולא מחזור. התפילות לא היו שגורות על פיו. רק לבו גאה מרגשות...

"ריבונו של עולם", פתח פיו בתפילה אישית, פתאומית, "אתה הלוא אבא רחום. יודע אתה מחשבות לבב אנוש ויודע אתה היטב כמה רציתי להיות עתה בבית-הכנסת בחברת אחי היהודים.

"איני יודע להתפלל, אין לי מחזור תפילות, קבל-נא ממני את התפילה היחידה שאוכל לתת לך עכשיו. גם אני רוצה לשפוך את נפשי לפניך ולבקש ממך שנה טובה ומתוקה".

הדבר היחיד שידע המוזג בעל-פה היו ...אותיות האלף-בית. החל אפוא לקרוא את האותיות בזו אחר זו, כשמעיניו זולגות נהרי דמעות. זו הייתה התפילה היחידה שהייתה שגורה על-פיו.

"קבל ממני את האותיות הללו, ריבונו-של-עולם", קרא בנהמת-לבו, "ואתה _ צרף מהן מלים וכוונות, והענק לי שנה טובה".

"רבי! אני מנחש שבאת אלי כדי להוכיחני על חטאי", סיים המוזג את סיפורו בפנותו אל הבעש"ט, "יודע אני כי לא נהגתי כשורה. תן לי דרך לשוב בתשובה".

עיניו של הבעש"ט קרנו באור מיוחד, וחיוך של קורת-רוח נח על שפתיו הקדושות.

"תנוח דעתך", אמר ליהודי בחמימות, "זה שנים רבות שלא עלתה למרומים תפלה כה תמימה וזכה כתפלתך". ■

שביבים / שאול שיף

"הקצות הוא 'שר התורה'"

מסופר על הגה"ק החוזה מלובלין זצ"ל, שדרכו הייתה שלא להקפיד על שום איש ממתנגדיו, כן היה מזהיר לתלמידיו וחסידיו לבלי לפגוע בכבוד המתנגדים.

ומעשה שהיה בהגאון המפורסם בעל קצות החושן בעת שכיהן כרבה של העיר סטרי (שבגליציה), והיה מתנגד לחסידות. וחסידי החוזה קינאו לכבוד החסידות ורגזו והעליבו אותו, והוא בעל הקצות החושן, הכריז עליהם נדר ושמתא לחודש ימים. החסידים המנודים נסעו ללובלין, כדי לשבת שם בבית מדרשו של רבם מלובלין במשך ימי נידויים, וגם להתאונן בפני רבם, על רבה של סטרי שפגע בכבוד קדושי החסידים וצדיקיהם. אולם בבואם לחצר "החוזה", ציווה הוא שלא לתת להם להיכנס, עד אשר יעבור זמן הנידויי. לאחר שנמלאו שלשים ימי השמתא, נכנסו אליו והתחילו לקבול לפני על הרב בעל ה"קצות החושן", ועל התנגדותו לחסידות ואדמורי"ה, הפסיקם החוזה באמצע שיחתם ואמר להם: בתורה מסופר, מה שאמר ה'

לאהרן ולמרים: "מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה", וכתב רש"י "אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה, בעבדי אף על פי שאינו משה, במשה אפילו שאינו עבדי, כדאי הייתם לירא מפניו". ולכאורה הדבר תמוה, מפני משה שאינו עובד ה' למה צריכים לירא מפניו, אלא המשיך החוזה את דבריו - על דרך שאמר רבי יוחנן בן זכאי כלפי רבי חנינא בן דוסא תלמידו (ברכות לד:): הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך, כי ישנם גדולי ישראל שהם שרי התורה, עוסקים בה ובהלכותיה יום ולילה. וישנם צדיקי ישראל שהם עבדי ה', עוסקים בעבודה ומשמשים לפני המקום ברוך הוא, כעבד לפני רבו. וזהו כוונת רש"י "במשה" גם מי שהוא בבחינת משה, גדול הדור ומלמדה, אף על פי שאינו עבדי, כדאי לירא מפניו, ומכיוון שהרב בעל "קצות החושן" הוא שר התורה אסור לכם לפגוע בכבודו.

(סיפורי חסידים - זווין)

בעל קצות החושן

/ הגה"ק רבי אריה לייב העליר זצ"ל

הגה"ק רבי אריה לייב בן רבי יוסף הכהן העליר זצ"ל נולד בעיר קאלוש בשנת תק"ה, לאביו רבי יוסף ב"ר יחיאל מיכל הכהן. בצעירותו התמנה רבינו כרבה של העיר רוזניאטוב שבאזור גליציה, ובשנים שלאחר מכן כיהן כרב בעוד הרבה ערים ועיירות באזור גליציה. בשנת תקמ"ח, בהיותו בן ארבעים ושלש, נקרא לשמש כאב"ד בעיר סטרי שבאוקראינה עד לפטירתו, ובה מנוחתו כבוד.

מסופר עליו שהיה עוסק בתורה מתוך הדחק, כי היה עני ואביון, עד כדי כך, שהקור שרר בביתו ולא היה לו במה להתחמם, כי אם בכר וכסת, ושם היה מניח את הדיו בו כתב את חידושיו הרבים, למען יהיו תחת החום, ולא יקפאו מרוב הקור. ומתוך לחץ זו הדחק הצליח לכתוב את ספרו 'קצות החושן' (המכונה בקצרה בפי הלומדים "הקצות"), שהוא אחד הביאורים החריפים והעמוקים ביותר על השולחן ערוך חלק חושן משפט, ספר אשר השפיע רבות על צורת הלימוד בישיבות ועל לומדי ההלכות בכלל.

בעל הקצות חולק בספרו על גדולים וחכמים, ואכן הגה"ק רבי יעקב מליסא משיג עליו בספרו 'נתיבות המשפט' על ה'קצות', ורבינו אף כתב קונטרס בשם 'משובב נתיבות' בו הוא משיב על השגותיו של ה'נתיבות'. כמו כן כתב את הספר 'שב שמעתתא' - חידושים על שבע סוגיות, שהתחיל לכותבם כבר בילדותו. לעת זקנותו חיבר את הפירוש 'אבני מילואים' על שו"ע אה"ע שיצא לאור אחר מותו.

הוא שימש כראש ישיבה, ורבים מגדולי ישראל היו מתלמידיו, ביניהם רבי אריה ליבוש ליפשיץ בעל שו"ת אריה, ורבי אשר ענזיל צוזמיר בעל שו"ת מהריא"ז. נתבקש לישיבה של מעלה ביום י"ט טבת שנת תקע"ג.

תורת ה' משפיעה חיי עולם

בהקדמה לספרו קצות החושן הוא מפרש את נוסח הברכה "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו", עפ"י מה שכתב בדרשות הר"ן (דרוש ז') לבאר הא דמבואר בב"מ (פו.) דרבה בר נחמני הוי יתיב אגוזאי דדיקלא וקא גריס, שמע דקא מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קדמה לשער לבן טמא, ואם שער לבן לבהרת טהור, ספק, הקב"ה אומר טהור ומתיבתא דרקיעא אמרי טמא. וקשה דאחר שהשיגו התורה מהשי"ת שהיה מטהר, איך טימאו הם עד שהוצרכו להכרעתו של רבה בר נחמני. ותירץ הר"ן ז"ל דמאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם, ושכלם היה מחייב לטמא, היה מן הראוי שיהיה טמא אע"פ שהוא בהיפך האמת, שכן חייב שכל האנושי.

אולם מקשה הקצות החושן דא"כ אם הרופאים יסכימו על הסם המזיק שהוא מועיל וטוב, וכי מפני זה לא יעשה סם המות ולא יזיק, אם בטבעו להזיק, וא"כ איך יתכן שהורו החכמים עפ"י טעות בשכלם האנושי שמורים על פיהם. ומתרץ הקצות זצ"ל, דהנה בסגולת כח המצוה הזאת שאנו שומעים לדברי החכמים, יש כח במצוה זו להחיות ולהיטיב, גם אם אין מכוונים אל האמת.

וזהו הכוונה בנוסח ברכת התורה "אשר נתן לנו תורת אמת" שתהיה האמת אתנו עפ"י שכלנו שלנו, ואם תאמר אם אינו אמת, שמא יזיק חם ושלום, לזה אנו מברכים "וחיי עולם נטע בתוכנו", כי החיות הבאה מן התורה נטועה בתוכנו, כי כפי שיכריעו חכמי התורה בלבם כך מסכים הקב"ה עם ישראל ותורה זו משפיעה חיי עולם עכ"ד ודפח"ח.

[עוז והדר]

תיכף מצא מר זוטרא החסיד את הגנב

היה זה בעיצומו של מסע, ומר זוטרא החסיד נכנס לאכסניה כדי למצוא לו מנוח. תוך כדי השהות באכסניה, נגנב כוס עשויה כסף מבעל הבית.

הביט מר זוטרא ימינה ושמאלה וניסה למצוא את הגנב. האכסניה הייתה מלאה בתלמידים שהקדישו את חייהם ללימוד. כיצד הוא יכול לחשוד באחד מהם בגניבה?

כשהגיע זמן הארוחה, נטלו כולם את ידיהם לאמירת "המוציא". לפתע הבחין מר זוטרא החסיד שאחד מהתלמידים ניגב את ידיו בבגדי חברו.

"זהו הגנב!" הוא קרא בקול גדול. "אם לא אכפת לו מרכוש הזולת והוא מנגב את ידיו בבגדי האחר, בטח הוא גנב את ארנקי!"

מר זוטרא מיהר לחקור את הגנב ואכן התברר שהוא האשם. הגנב המבוייש החזיר את הארנק לבעליו, והנוכחים כולם למדו לקח חשוב באכפתיות מרכושו של האחר.

(על-פי מסכת בבא מציעא, כד א/ מעובד על ידי אתר חב"ד)

מחיה מתים במאמרו

הטעים הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע, בדבר הנוסח שאומרים בברכת מעין שבע

בתפילת ליל שבת קודש "מחיה מתים במאמרו", שלפעמים יכולים במאמר ודיבור אחד - "להחיות מתים!" - להעלות את האדם מבירא עמיקתא לאיגרא רמא ולהחיות עם רב...

נאמר (תהלים מ"א, ב'): אשרי משכיל אל דל ביום רעה, ולכאורה מהו הלשון "משכיל", הול"ל "תומך" לדל או "עוזר" לדל. ברם, כשאדם נמצא בעת צרה חלילה, דעתו אינו מיושבת עליו, ואיננו יודע

עם מי להתייעץ ומה צריך לעשות, ומרוב מרירות הוא עושה דברים שאינם רצויים ומאבד עצמו לדעת חלילה. אמנם כש"משכילים" את הדל להחזיר לו את דעתו, וליישבו במילה טובה המיישבת את לבו ונפשו, אז אשרי לו ואשרי חלקו, ולכן כתיב "אשרי משכיל אל דל", שמרומם ומעודד את הדל, וזהו המשכילו ומיישב את דעתו, ובכך גרם לו לתשועה גדולה ונחמה.

סיפר כ"ק אדמו"ר מפיטסובורג שליט"א, שאביו הרבי זי"ע (שנפטר בחוה"מ סוכות בשנה זו) הצטיין במיוחד במידת אהבת ישראל, וסיפר, שהיה אברך אחד שנפטר לו ילד ל"ע והאברך היה שבור ורצוץ מזה עד למאוד, זמן מה אחר המעשה, באחת מלילי השבתות נזכר האברך מהמאורע, וצערו גבר בקרבו עד לאין מרפא, כשעבר האברך אצל הרבי זי"ע אחר התפילה להתברך ב"גוט שבת", הבחין הרבי מיד בטביעת עינו החדה בצערו של האברך וביגונו העמוק, הרבי החזיק בו בידיו, ואמר לו בחיבה (כשהוא נוקב בשמו): "היה חזק! תזכור שאני אתך בכל מצב!", ואח"כ המשיך במשך זמן רב לחזק אותו ולעודדו בדברי חיזוק ומרפא שריפאו את נפשו ונשמתו, עד שהמילים הטובות של הרבי החיו כפשוטו את האברך. מחיה מתים במאמרו, והבת שחוק שבה לשכון על שפתיו...

וסיפר הרה"ח ר' הרשל קניג הי"ו משב"ק האדמו"ר מפיטסבורג זי"ע - שאצל הרבי לא הייתה מציאות כזאת שהיה יכול לומר לאחד מילה טובה ולא אמרה. ומספר ר' הרשל: פעם אחת אמרתי להרבי שהאדם שהרבי פגש אותו מקודם, הוא אביו של בחור פלוני הלומד בישיבה של הרבי. מיד כששמע את דבריי, נענה הרבי ואמר לי בצער "חבל שלא אמרת לי מקודם, והלא יכולתי לומר לו מילה טובה על בנו, ולשבח אותו שהוא מצליח בלימודיו בישיבה, והייתי גורם לו הנאה וקורת רוח מרובה"...

[מתוך נועם שיח]

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net